

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ВИЯВЛЕННЯ РІВНЯ ПОТРЕБИ РЕСУРСНОЇ ЦИРКУЛЯЦІЇ В АГРОБІЗНЕСІ

ХОДАКІВСЬКИЙ Володимир

кандидат економічних наук, доцент,
доцент, докторант кафедри бізнес-економіки та підприємництва,
Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана,
<https://orcid.org/0000-0003-3913-7461>
e-mail: volodymyr_khodakivskyi@kneu.edu.ua

У статті розкрито актуальність забезпечення сталого розвитку аграрного сектору в умовах сучасних економічних та геополітичних викликів, зокрема війни та глобальної невизначеності. Наголошено на необхідності запровадження циркулярної економіки в агробізнес як стратегічного напрямку досягнення ефективного використання ресурсів, екологічної безпеки та економічної життєздатності. Проаналізовано принципи сталого інтенсивного розвитку сільськогосподарського виробництва, серед яких: продуктивність, екологічність, економічна конкурентоспроможність та соціальне благополуччя. Увагу зосереджено на бар'єрах, які стримують реалізацію циркулярних моделей у вітчизняному агробізнесі: політичних, інфраструктурних, інформаційних, технологічних та ментальних. У дослідженні представлено авторське бачення ресурсної циркулярності як системної взаємодії основних типів ресурсів – трудових, земельних, капітальних та інформаційних – у процесі виробництва, переробки, транспортування та споживання сільськогосподарської продукції. Запропоновано нову таксономію ресурсів за значенням у процесі циркуляції, а також сформульовано авторське визначення поняття "ресурсна циркуляція в агробізнесі". Особливу увагу приділено оцінці ресурсного потенціалу підприємств аграрного сектору, його структурі та взаємозв'язку з виробничим і економічним потенціалом. Розкрито функціональні характеристики ключових складових ресурсного потенціалу агровиробництва: трудових, земельних, технічних, технологічних, природних та фінансових ресурсів. Визначено основні фактори, що впливають на ефективність їх використання.

Ключові слова: агробізнес, циркулярна економіка, ресурсна циркуляція, сталий розвиток, ресурсний потенціал, інновації, екологізація, економічна ефективність, аграрне виробництво, трудові ресурси.

METHODOLOGICAL PRINCIPLES OF DETERMINING THE LEVEL OF RESOURCE CIRCULATION NEEDS IN AGRIBUSINESS

KHODAKIVSKYY Volodymyr

Kyiv National Economic University named after V. Hetman

The article explores the theoretical, methodological and applied aspects of implementing the principles of sustainable development and circular economy in the agricultural sector of the Ukrainian economy. The relevance of the topic in the context of global challenges is substantiated, in particular, the growing shortage of natural resources, climate change, land degradation, energy crisis, as well as in conditions of military operations, which increase the need for effective management of the resource potential of agricultural enterprises. The conceptual principles of the circular economy as a new paradigm of economic growth, which is based on the principles of resource reuse, waste reduction and environmental responsibility, are considered. The focus of the study is the formation of a systemic approach to resource circulation in agribusiness, which involves the integration of labor, land, capital, technological, information and financial resources into closed production and economic cycles. The author proposes a new interpretation of the concept of "resource circulation in agribusiness" as a complex process that encompasses not only production and processing, but also logistics, storage, reuse and processing of residual resources. The author's model of resource circularity is presented, which takes into account regional characteristics, infrastructure capabilities and the level of innovative development of agricultural enterprises. Particular attention is paid to the analysis of barriers that hinder the implementation of circular approaches in agricultural production in Ukraine. In particular, a number of systemic problems have been identified: imperfect regulatory framework, insufficient state support for sustainable initiatives, limited access to investments and innovations, weak development of rural infrastructure and low level of environmental awareness of business entities. An assessment of the resource potential of the agricultural sector has been carried out, taking into account qualitative and quantitative characteristics, and directions for increasing the efficiency of its use based on the implementation of the principles of eco-efficiency, resource conservation, bioeconomy and digital technologies have been identified.

Keywords: agribusiness, circular economy, resource circulation, sustainable development, resource potential, innovation, greening, economic efficiency, agricultural production, labor resources.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

У сучасних умовах аграрний сектор України стикається з численними проблемами, які мають як економічний, так і екологічний вимір. Одним із найбільших викликів є необхідність забезпечення стійкості та ефективності агровиробництва в умовах обмежених природних ресурсів, негативних наслідків зміни клімату, деградації земельних угідь та зниження біологічної різноманітності. Водночас, ці проблеми загострюються через відсутність ефективних механізмів управління ресурсами та необхідність інтеграції

нових технологій і підходів, здатних забезпечити довгострокову конкурентоспроможність та екологічну стійкість аграрного виробництва. Відтак, важливим завданням є перехід до моделей сталого розвитку, зокрема, до циркулярної економіки, що передбачає раціональне використання ресурсів, зменшення відходів і мінімізацію негативного впливу на навколишнє середовище. Актуальним є формування механізмів ресурсної циркуляції в агробізнесі, що дозволяють замикати виробничі цикли, знижувати енерговитрати, збільшувати ефективність переробки та повторного використання залишкових матеріалів.

Проблема стала ще більш актуальною у світлі глобальних криз, таких як енергетичні та екологічні проблеми, а також в умовах збройного конфлікту в Україні, що ще більше посилює тиск на сільськогосподарські підприємства та вимагає нових підходів до використання наявних ресурсів. У цьому контексті виникає необхідність у розробці ефективних механізмів управління ресурсами, що сприятимуть не лише збереженню природного середовища, а й підтриманню економічної стабільності на національному рівні.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Останні дослідження підтверджують важливість циркулярних економічних моделей для агробізнесу, оскільки вони сприяють оптимізації використання ресурсів, підвищенню ефективності виробництва та інтеграції інновацій, що забезпечують сталий розвиток на всіх рівнях економічної діяльності в аграрному секторі. Особлива увага приділяється оцінці ресурсного потенціалу в агробізнесі, що є необхідним для визначення потреби в ресурсній циркуляції: Дехтяр О., Жданов І., Шевченко І., Бондаренко А., Сухомлин М. Гавриленко Т., Терещенко П., Ковальчук В., Степаненко І., Дмитрієв О. Червоненко В. та ін.

Найбільш актуальним завданням сучасного агробізнесу є забезпечення сталого розвитку, який включає економічну, екологічну та соціальну складові. У цьому контексті важливим є впровадження циркулярних економічних моделей, які дозволяють підвищити ефективність використання ресурсів, мінімізувати відходи та знижувати негативний вплив на навколишнє середовище. Останні дослідження, зокрема роботи вітчизняних та міжнародних авторів, підкреслюють необхідність інтеграції циркулярних практик в агробізнес, а також визначають їх здатність генерувати нові ідеї та бізнес-моделі, що відповідають вимогам сталого розвитку. Зокрема, дослідження відзначають важливість використання циркулярних моделей для повторного використання ресурсів, таких як органічні залишки, які можуть бути перероблені в енергію або використані для зменшення екологічного навантаження на природу. Інші роботи звертають увагу на економічні та соціальні переваги, які приносить циркулярна економіка, зокрема, в умовах глобальної невизначеності, що значно актуалізує потребу в адаптивності та гнучкості бізнес-процесів. Одним із ключових напрямів для досягнення сталості є інтеграція інноваційних підходів у сільському господарстві. Відомо, що використання новітніх технологій у агробізнесі дозволяє не лише підвищити продуктивність, але й досягти значного зниження витрат і впливу на екологію. Однак, для забезпечення сталого розвитку агровиробництва необхідно враховувати такі фактори, як політичні та законодавчі обмеження, слабо розвинену інфраструктуру, відсутність належної інформаційної підтримки та нестачу кваліфікованих кадрів.

ВИДІЛЕННЯ НЕВИРІШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ, КОТРИМ ПРИСВЯЧУЄТЬСЯ СТАТТЯ

У сучасних дослідженнях агробізнесу зокрема підкреслюється недостатня увага до інтеграції циркулярної економіки в структуру аграрного сектору, що є однією з основних проблем, яка до цього часу не була вирішена на достатньому рівні. Водночас, дослідження трансформаційних процесів у сільському господарстві, зокрема застосування циркулярних бізнес-моделей, демонструють певну недосконалість у впровадженні інноваційних підходів та відсутність комплексного підходу до сталого розвитку агробізнесу. Крім того, актуальною є проблема відсутності детальної оцінки ресурсного потенціалу агробізнесу, що значно обмежує можливості впровадження ефективних циркулярних моделей. Досі не розроблені конкретні методи інтеграції різноманітних видів ресурсів (земельних, трудових, капітальних, інформаційних) в рамках єдиної моделі сталого розвитку, що дозволило б забезпечити оптимізацію виробничих процесів. Ще однією важливою невирішеною частиною проблеми є недостатнє врахування політичних, інфраструктурних та соціальних бар'єрів, які перешкоджають ефективному впровадженню циркулярних економічних моделей у агробізнесі. Існуючі перешкоди на державному рівні, включаючи відсутність нормативно-правової бази, яка б підтримувала інноваційні підходи до використання ресурсів, обмежують можливості для агровиробників застосовувати циркулярні стратегії.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою публікації є аналіз теоретичних та практичних аспектів впровадження циркулярних бізнес-моделей у агробізнесі з акцентом на їх потенціал для сталого розвитку сільського господарства.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Необхідність постійного збільшення обсягів сільськогосподарського виробництва продукує потребу ефективного та оптимального вирішення проблеми між агровиробництвом та довгостроковим сталим управлінням наявними ресурсами в агробізнесі. Для забезпечення інтенсивного підходу до розвитку

агробізнесу доцільним є впровадження моделей циркулярної економіки. Адже саме за таких умов господарювання забезпечується повторне та тривале використання ресурсів, можливе перетворення їх у енергію, або, у разі неможливості їхнього повторного використання, екологічному включенню залишків у природне середовище чи зменшення їх обсягів та кількості шляхом інноваційних технологій тощо. Водночас, застосування циркулярних бізнес-моделей є не тільки удосконаленням поточних господарських процесів, воно є спроможним призвести до генерації ідей, виробництва нових товарів та послуг, нових кейсових моделей ціноутворення, як наслідок – інтеграція у нові ланцюжки доданої вартості, ревізія джерел доходів.

Така концепція повністю адаптується до сучасних кризових явищ в економіці України взагалі, та у агропромисловому секторі зокрема. Адже, в умовах глобальної невизначеності, спричинених військовим конфліктом, що триває, постає необхідність системних змін. Нові рівні невизначеності значно актуалізують потребу у сталості, обумовлюють необхідність у залученні нових стейкхолдерів до процесів господарювання. Необоротність змін призводить до того, що колишнє базування та орієнтація на резистентність у економічних процесах є неефективним, вимагається гнучкість та адаптивність суб'єктів господарювання. Але, водночас, приймаючи до уваги виключну унікальність кризових явищ в економіці України, слід визначити, що стратегічне спрямування до сталості у нашій економіці та її сферах повинно підпорядковуватися загальним закономірностям, які властиві сучасному етапу глобальної невизначеності, орієнтуватися на загальноприйнятні світові моделі ведення бізнесу, що є ефективними та демонструють гнучку варіативну складову.

Отже, циркулярні інновації можуть стати фундаментальною трансформацією бізнес-моделі. Таку зміну, водночас, варто сприймати у якості корисної інвестиції, що розташовується на перехресті інновацій та стратегічного управління.

Взагалі у сільськогосподарському виробництві сталий інтенсивний розвиток визначається за чотирьома принципами: продуктивність виробництва, екологічність ведення агробізнесу, економічна конкуренто- та життєздатність, соціальне благополуччя [1]. Відповідно, цілями сільськогосподарського підприємства для досягнення сталого розвитку мають бути такі:

- вироблення достатньої кількості сільськогосподарської продукції, або надання відповідного обсягу послуг;
- покращення ресурсної баз та природного середовища (принаймні збереження здорового екологічного фону території);
- досягнення стану економічної спроможності,
- сприяння добробуту та вирішенню соціальних питань співробітників виробництва та мешканців територіальної громади.

Не дивлячись на достатню привабливість концепції та уявну простоту вищезгаданих принципів, все ж таки, досягнення сталості агрогосподарства є достатньо складним завданням, адже необхідним є комплексна кореляція у виконанні завдань. Так, освоєння інноваційних органічних методів землеробства, підвищення показників в тваринництві одночасно може заважати економічній рентабельності, або не вирішувати соціальних потреб населення, тож, констатувати досягнення сталого розвитку буде неможливим.

Негативний вплив на забезпечення ресурсної циркуляції, створення інколи штучних бар'єрів на шляху до сталості мають наступні вади (Табл. 1):

Таблиця 1

Негативні фактори впливу на сталий розвиток агрогосподарства та забезпечення ефективної ресурсної циркуляції

Вади	Сутність
Політичні та законодавчі вади	Політика любіювання в Уряді, або центральних законодавчих чи виконавчих органах на місцях окресленого числа сільськогосподарських виробників. Комплекс інколи суперечливих природоохоронних законодавчих чи нормативних актів, які унеможливають виробництво в реальних умовах
Інфраструктурні	Слаборозвинена, або відсутня виробнича інфраструктура. Перешкоди у функціонування торгівельної інфраструктури, або взаємодії сільгоспвиробників з торговельними мережами
Інформаційні	Брак або відсутність статистичної чи іншої необхідної для виробництва інформації. Брак знань, кваліфікацій. Необізнаність з новими інформаційними технологіями
Виробничо-технологічні	Об'єктивні проблеми при застосування органічного землеробства, агролісомеліорації, комплексного землеробства та змішаних систем сільськогосподарських культур і тварин, природоохоронних заходів
Ментальні	Негативне ставлення або хибні уявлення про необхідність та результативність практик для сталого розвитку. Культурні упередження.

Джерело: складено автором на основі джерела [2].

Детальний розгляд сфери економічних відносин дозволяє виділити специфічні особливості виявлення ресурсної циркулярності в залежності від форм функціонування та видів ресурсів, що використовуються. Найбільш достатньою формою видового різноманіття ресурсного забезпечення, на нашу думку, є сфера виробництва та переробки сільськогосподарської продукції: 1-w – workforce – трудові ресурси; 2-lr – land resources – земельні ресурси; 3-c – capital – капітал; 4- r – information resources – інформаційні ресурси, – з

врахуванням зазначеної числової градації їх виявлення, в міру прояву процесів ресурсної циркулярності (рис. 1).

Глибоке та всебічне дослідження вітчизняних науковців щодо виявлення рівня потреби ресурсної циркуляції в агробізнесі продемонструвало, що споживання продукції агробізнесу, з точки зору необхідності забезпечення ресурсної циркуляції, не містить показників виявлення потреби трудового та земельного ресурсного забезпечення. Така ситуація пояснюється компенсаторним механізмом діяльності двох інших систем циклічного ресурсного забезпечення на основі використання капіталу та інформації. Такий же принцип прояву системи ресурсної циркуляції покладений в основу забезпечення сфери державної політики сільськогосподарського товаровиробництва [4, с 112-113].

Водночас, певні сфери агробізнесу, а точніше – реалізація продуктів харчування, сільськогосподарських послуг, виробництво засобів функціонального забезпечення агробізнесу та його інфраструктури, - все ж таки ґрунтуються на першочерговості виявлення ресурсної циркулярності трудових ресурсів з мірою циклічності капіталу та інформації. Варто також звернути увагу на особливість ресурсного забезпечення агробізнесу в частині форм прояву циркулярних процесів, а також, міри їх прояву. Наприклад, особливістю є те, що сфера виробництва засобів функціонування агробізнесу прямо залежить від ресурсного забезпечення сфери послуг сільськогосподарського призначення. Остання, в свою чергу, функціонує автономно відносно сфери виробництва та переробки сільськогосподарської продукції, але покладається на масштаби її розвитку.

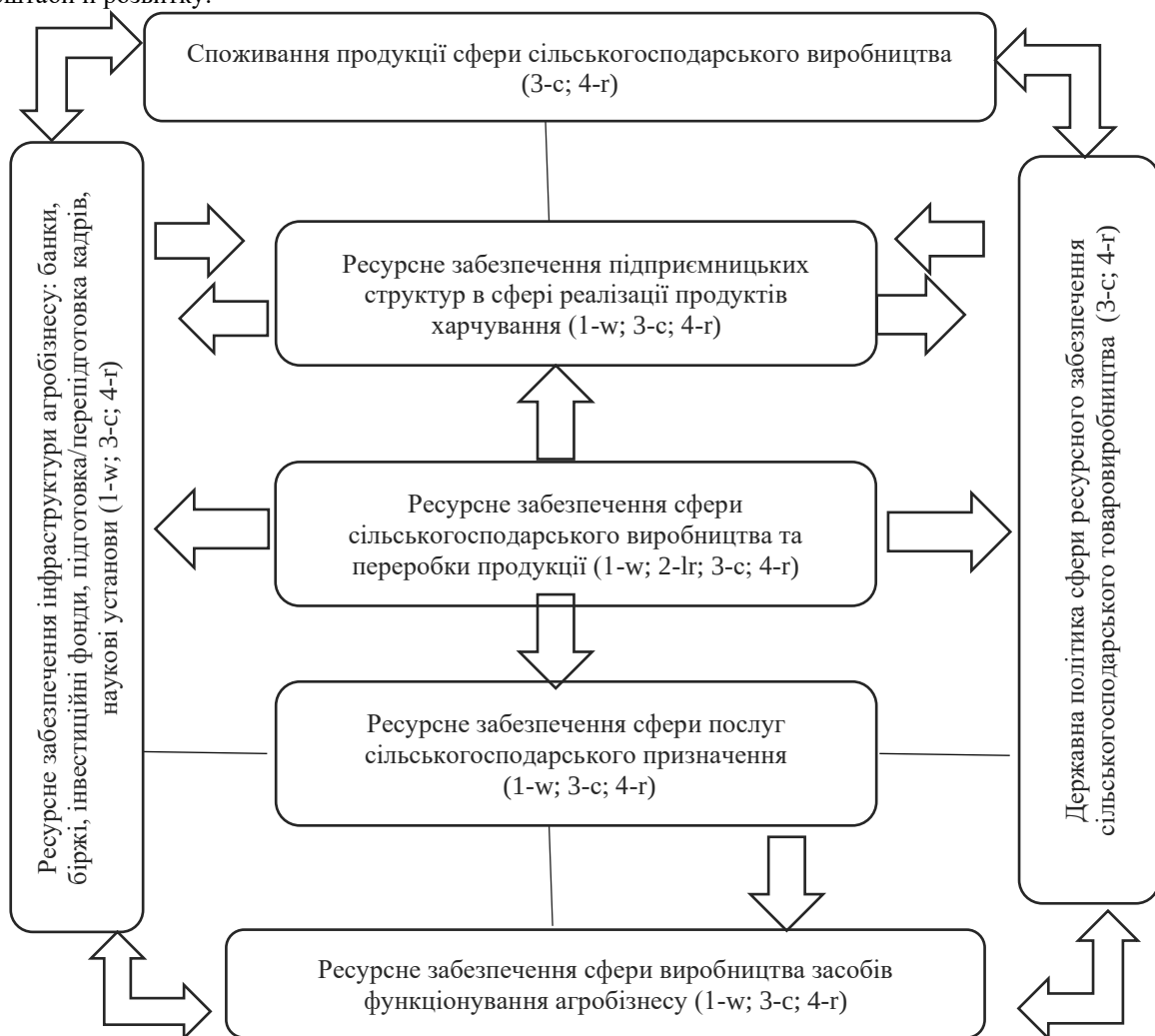

Рис. 1. Система ресурсної циркулярності в сфері економічних відносин функціонування агробізнесу (1-в – трудові ресурси; 2-лг – земельні ресурси; 3-с – капітал; 4-г – інформаційні ресурси)

Джерело: власна розробка автора на основі [3].

І навпаки, певні сфери агровиробництва дають безумовний поштовх та ресурси для розвитку інших. Так, наприклад, у разі існування тваринництва у конкретному сільськогосподарському виробництві, а відповідно, і трудового ресурсу, який працює у даному сегменті, створюються умови для забезпечення стабільних доходів мешканців громади, тваринництво, поміж іншим, стає ресурсною базою органічних добрив, необхідних для розвитку рослинництва, збільшується рівень агробіорізноманіття за рахунок того, що у сівозміну впроваджуються кормові культури.

Матеріали проведеного дослідження дозволяють сформулювати нову авторську таксономію. Так, ресурси в системі ресурсної циркуляції можна систематизувати (за спаданням значення у процесі) наступним чином:

- трудові ресурси, які є базисом будь-якого товарного виробництва, або надання послуг при плануванні, організації та реалізації циклічності ресурсного забезпечення. Трудові ресурси функціонують в ролі «споживачів» ефектів ресурсної циркулярності;
- виробничі, матеріально-технічні та природні ресурси як основна платформа реалізації систем та моделей циркулярності ресурсів. Земельні ресурси функціонують в ролі видових виробництв в залежності від потреб споживачів;
- капітал, як функціональна основа забезпечення діяльності агробізнесу, яка характеризує «глибину» дифузії ресурсної циркулярності;
- інформаційні ресурси, як технологічна основа комунікації проявів ресурсної циркулярності агробізнесу, що виступають в ролі «інноваторів».

З урахуванням викладеного, приймаючи до уваги особливості ресурсної циркуляції у агробізнесі та еволюційні напрямки її розвитку, вважається можливим провести авторське теоретичне узагальнення дефініції наступним чином: ресурсна циркуляція у агробізнесі – це сукупність системних та інноваційно орієнтованих процесів (моделей) ресурсного забезпечення виробництва, зберігання, транспортування, переробки, розподілу, споживання продукції і послуг сільськогосподарського призначення та «субоснов» (побічна продукція, відходи, енергія) їх використання, на умовах циркулярного кругообігу та циклічного функціонування, при досягненні економічних, соціальних та екологічних ефектів сталого розвитку агробізнесу [3].

Характеризуючи елементи, що на нашу думку входять до складу ресурсного потенціалу агровиробництва, з точки зору їх функціональних особливостей, можна відзначити наступні:

Трудові ресурси або людський капітал (складний синтетичний фактор, який включає в себе різноманітність соціально-економічних, психологічних та інших параметрів людських ресурсів: наявність відповідної освіти, працездатність, стан здоров'я, виробничий досвід, стресостійкість, підприємницькі та когнітивні здібності, здатність до самоорганізації, менталітет і т.д.).

Земельні ресурси. Основним ресурсом сільському господарстві є земля, природні особливості якої нерозривно пов'язані з кліматичними умовами. При цьому земля як головний засіб виробництва не тільки не зношується, а й навпаки покращується, якщо її правильно використовувати. Технічна оснащеність. Актуальним трендом повоєнного відновлення економіки буде її модернізація на всіх рівнях господарювання, тобто, не тільки кількісне, а й якісне перетворення, з урахуванням необхідних для цього наявних фінансових ресурсів.

Технологічна складова структури ресурсного потенціалу також відіграє важливу роль у розвитку підприємства АПК. Цей елемент особливо важливий за умов початку інноваційно-технологічної економіки. Вказана тенденція вимагає створення інтегрованої інноваційної системи з розвинутою інфраструктурою, ринком технологій та правовим захистом інтелектуальної власності. Для сільськогосподарських підприємств технологізація має першорядне значення для забезпечення національної продовольчої безпеки.

Наявність та стан природних (земельних, водних ресурсів). Земля та вода займають особливе місце у сільському господарстві. Грунт, завдяки своїм хімічним та фізичним властивостям, сприяє зростанню та розвитку сільськогосподарських культур та забезпечує високу врожайність. Наявність водойм поряд із сільськогосподарськими землями дозволяє підтримувати зрошення ґрунту тоді, коли це необхідно.

Фінансовий потенціал також потрібно розглядати як один із основних інструментів стабілізації фінансової Політики АПК країни. Це пов'язано з тим, що потенціал розвитку сільськогосподарських підприємств пов'язаний з фінансовою стійкістю. Під фінансовим потенціалом сільськогосподарських підприємств слід розуміти джерело фінансових ресурсів, які необхідні для забезпечення виробничого процесу всім необхідним. Також при аналізі ресурсного потенціалу слід враховувати фактори, що впливають на його формування та ефективність використання. До них відносяться рівень механізації та автоматизації виробництва, організація виробництва, рівень продуктивності праці, співвідношення основних та оборотних засобів, конкурентоспроможність продукції та організації в цілому, система державного регулювання та підтримки.

На основі отриманої оцінки можна визначити, які ресурси та в якому обсязі необхідні для сталого розвитку та ефективного функціонування агробізнесу. При цьому не можна не відзначити суттєвих, за рівнем впливу на результативність агровиробництва, специфічних факторів, характерних виключно для цієї сфери ведення бізнесу:

- Географічні та кліматичні фактори. Вони визначають специфіку сільськогосподарського виробництва та напрямок розвитку підприємств АПК. У зв'язку з цим для отримання коректних висновків про результати господарської діяльності показники поточного року мають співвідноситися із середніми даними за 3-5 років.
- Фактори сезонності агровиробництва. Зокрема, зернозбиральні комбайни можуть бути використані лише 10-20 днів на рік, сівалки 5-10 днів. У сільському господарстві процес виробництва є дуже

тривалим і не співпадає з робочим періодом. Багато показників можна розрахувати лише наприкінці року.

- Специфічні біологічні фактори. Сільськогосподарське виробництво має справу з живими організмами, тому на рівень його розвитку впливають не тільки економічні, а й біологічні, хімічні та фізичні закони, що ускладнює вимірювання впливу різних факторів на результати господарської діяльності.

- Мотиваційні фактори. Організація кадрового потенціалу сільському господарстві зараз пов'язані з деякими труднощами. По-перше, зниження мотивації у молодого покоління займатиметься сільським господарством та працювати на землі. Даний процес протікає одночасно із потребою підприємств АПК у кваліфікованих фахівцях. По-друге, цифровізація сільського господарства, що проходить, потребує наявності у працівника не тільки вузькоспрямованих знань у галузі агрономії та інженерії, а й певних навичок, пов'язаних з умінням освоювати та використовувати передові технології.

- Інвестиційні фактори (браку коштів для інвестування у техніко-технологічну модернізацію підприємств агробізнесу). Для модернізації АПК необхідно дедалі більше вкладень у переоснащення технічних засобів. Власних коштів у малих підприємств агробізнесу зазвичай не вистачає, а залучати зовнішні джерела фінансування подвійно невигідно. Купівля нової, сучасної техніки обмежується її великою вартістю та тривалою окупністю. Техніка має високий ступінь зносу, вимагає значних вкладень у модернізацію [9;10].

Останніми роками склад ресурсного потенціалу підприємств АПК достатньо ускладнився. Однак, на нашу думку, формування ресурсного потенціалу залежить не від збільшення кількості ресурсів, а від грамотного їх застосування, глибокого та системного аналізу структури та складових наявних ресурсів [6]. У свою чергу, процес ефективного управління ресурсним потенціалом вимагає своєчасного отримання актуальної інформації про усі компоненти ресурсного забезпечення, їх трансформаційні та якісні зміни у динаміці [2].

Окрім того, важливе значення набуває фактор системності та взаємозв'язків, набір функцій, що притаманні потенціалу ресурсного забезпечення потенціалу регіону [7]. Для ресурсного потенціалу агровиробництва, з огляду на тематику дослідження, необхідною є авторська методологічна рефлексія щодо структури ресурсного потенціалу у агробізнесі, системи показників оцінки технічної та технологічної складової ресурсного потенціалу розвитку агробізнесу, оцінка рівня науково-виробничої складової сільського господарства.

Очевидним є той факт, що саме обсяг та склад ресурсного потенціалу відповідної сфери економіки, зокрема, аграрного виробництва, є параметром, який може, як мінімум, дозволити оцінити рівень можливого самозабезпечення громади, а як максимум, стати певним базисом для стратегічного розвитку громади в усіх часових проміжках. Ресурсний потенціал є складним, комплексним показником, що інтегрує декілька складових. Кожна складова структури ресурсного потенціалу має бути деталізована, адаптована до сфери агробізнесу та доповнена переліком запропонованих показників її можливої оцінки.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Дослідження вказує на високий потенціал агробізнесу для інтеграції принципів циркулярної економіки, що дозволяє не лише знизити екологічний слід, а й значно підвищити ефективність виробничих процесів. Моделі циркулярної економіки в аграрному секторі сприяють раціональному використанню ресурсів, що особливо важливо в умовах зростання попиту на сільськогосподарську продукцію та глобальних кліматичних змін. Вони включають переробку органічних відходів, повернення поживних речовин в ґрунт, енергозбереження та зменшення забруднення навколишнього середовища. Проте, для повного впровадження циркулярних принципів, агробізнес стикається з кількома суттєвими бар'єрами.

Також важливим фактором є те, що, хоча в короткостроковій перспективі впровадження циркулярних практик може бути більш затратним, в довгостроковій перспективі ці витрати можуть окупитися завдяки зниженню витрат на ресурси та енергію, зменшенню кількості відходів та покращенню екологічного балансу. Крім того, циркулярна економіка допомагає збільшити стійкість агросектору до змін клімату, оскільки знижує залежність від традиційних ресурсів і дає змогу адаптуватися до нових умов. Для стимулювання переходу агробізнесу до циркулярної економіки необхідно вдосконалювати нормативно-правову базу, створювати нові механізми державної підтримки, зокрема субсидії, податкові пільги, кредити на інноваційні технології, а також надавати платформи для обміну досвідом між агровиробниками.

Перспективи подальших досліджень полягають у вивченні економічних моделей для малих і середніх аграрних підприємств, аналізі впливу циркулярних практик на конкурентоспроможність агросектору в умовах глобалізації. Важливим напрямом є також розвиток нових технологій для переробки сільськогосподарських відходів, зокрема, для отримання біопалива, біогазу та інших альтернативних джерел енергії, а також для зменшення використання хімічних добрив через покращення органічного живлення ґрунтів. Іншим важливим напрямом є моделювання економічних та екологічних вигод впровадження циркулярної економіки для різних типів агровиробництва, а також порівняльний аналіз міжнародного досвіду в цій сфері. Це дозволить не лише виявити ефективні стратегії та підходи, а й адаптувати їх до національних умов.

Література

1. Kashchena N., Solokha D., Trushkina N., Potemkin L., Mirkurbanova R. Use of multi-agent simulation modeling for predicting the sales of wholesale trade companies. *Journal of Management Information and Decision Sciences*. 2019. Vol. 22(4). pp. 483-488.
2. Reganold J. P., Wachter J. M. Organic agriculture in the twenty-first century. *Nature Plants*. 2016. Vol. 2 (2). P. 1-8. DOI: doi.org/10.1038/nplants.2015.221.
3. Бобровська О. Формування та відтворення потенціалу сталого розвитку території регіону. Державне управління та місцеве самоврядування, 2017, вип. 1(32). С. 54-61.
4. Бондаренко В. М. Ресурсний потенціал регіону: методологія формування та перспективи розвитку. Вінниця: Меркьюрі-Поділля, 2012. 400 с.
5. Вахович І. М., Бодак І. В. Ресурсний потенціал України та перспективи транскордонного співробітництва у сфері забезпечення продовольчої безпеки. Ефективна економіка № 8, 2014. Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3270>
6. Волощук К. Б., Волощук В. Р., Кацан А. М. Інвестиційна привабливість та можливості розвитку агропромислових підприємств. Інноваційна економіка. 2020. No 1-2. С. 145-150
7. Калетник Г. М., Козяр Н. О. Стратегічні підходи доінвестування аграрного сектору України в сучасних умовах розвитку АПК. Економіка АПК. 2020. No 12. С. 81-89
8. Страпчук С. І. Сталий розвиток аграрних підприємств на засадах циркулярної економіки : монографія. Харків: ДБТУ; Львів: Видавництво «Новий Світ – 2000», 2022. 380 с.
9. Уніят Л. М. Організаційно-економічні засади інноваційного розвитку підприємств агропромислового бізнесу в конкурентному середовищі : монографія. Тернопіль : ТНЕУ, 2019. Режим доступу: <http://dspace.wnu.edu.ua/bitstream/316497/38486/1/Uniat.pdf>.
10. Ходаківський В. М. Ресурсна циркулярність в сфері виробництва та переробки сільськогосподарської продукції // Агробізнес 2024: відповіді на нові виклики : матеріали збірника Всеукраїнської науково-практичної конференції, 17 квітня 2024 р. Київ : Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана, 2024. С. 77-80.

References

1. Kashchena, N., Solokha, D., Trushkina, N., Potemkin, L., & Mirkurbanova, R. (2019) Use of multi-agent simulation modeling for predicting the sales of wholesale trade companies. *Journal of Management Information and Decision Sciences*, vol. 22(4), pp. 483-488.
2. Reganold, J. P., & Wachter, J. M. (2016) Organic agriculture in the twenty-first century. *Nature Plants*, vol. 2(2), pp. 1-8. <https://doi.org/10.1038/nplants.2015.221>.
3. Bobrovska, O. (2017) Formuvannya ta vidtvorennia potentsialu staloho rozvytku terytorii rehionu [Formation and reproduction of the sustainable development potential of a region's territory]. *Derzhavne upravlinnia ta mistseve samovriaduvannia*, vol. 1(32), pp. 54-61.
4. Bondarenko, V. M. (2012) *Resursnyi potentsial rehionu: metodolohiia formuvannia ta perspektyvy rozvytku* [Resource potential of the region: Methodology of formation and development prospects]. Vinnytsia: Merkuri-Podillia.
5. Vakhovych, I. M., & Bodak, I. V. (2014) Resursnyi potentsial Ukrainy ta perspektyvy transkordonnoho spivrobitnytstva u sferi zabezpechennia prodovolchoi bezpeky [Resource potential of Ukraine and prospects of cross-border cooperation in the field of food security]. *Efektivna ekonomika*, vol. 8. Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3270>
6. Voloshchuk, K. B., Voloshchuk, V. R., & Katsan, A. M. (2020) Investytsiina pryvabyvist ta mozhlyvosti rozvytku ahropromyslovykh pidpriemstv [Investment attractiveness and development opportunities of agro-industrial enterprises]. *Innovatsiina ekonomika*, vol. 1-2, pp. 145-150.
7. Kaletnik, H. M., & Koziar, N. O. (2020) Stratehichni pidkhody do investuvannia ahromoho sektoru Ukrainy v suchasnykh umovakh rozvytku APK [Strategic approaches to investing in the agricultural sector of Ukraine in the current conditions of the agro-industrial complex development]. *Ekonomika APK*, vol. 12, pp. 81-89.
8. Strapchuk, S. I. (2022) *Stalyi rozvytok ahrarykh pidpriemstv na zasadakh tsyrkuliarnoi ekonomiky: monohrafiia* [Sustainable development of agricultural enterprises on the basis of circular economy: Monograph]. Kharkiv: DBTU; Lviv: Vydavnytstvo "Novyi Svit – 2000".
9. Uniat, L. M. (2019) *Orhanizatsiino-ekonomichni zasady innovatsiinoho rozvytku pidpriemstv ahropromysloвого biznesu v konkurentnomu seredovyshchi: monohrafiia* [Organizational and economic principles of innovative development of agro-industrial business enterprises in a competitive environment]. Ternopil: TNEU. Available at: <http://dspace.wnu.edu.ua/bitstream/316497/38486/1/Uniat.pdf>
10. Khodakivskyy, V. M. (2024). Resursna tsyrkuliamist v sferi vyrobnytstva ta pererobky silskohospodarskoi produktsii [Resource circularity in the field of agricultural production and processing]. *Ahrobiznes 2024: vidpovid na novi vyklyky: materialy zbirnyka Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii, 17 kvitnia 2024 r.* Kyiv: Kyivskiy natsionalnyi ekonomichnyi universytet im. V. Hetmana, 77–80.